

הקרב ענל הקסבה

כשיצאתי מן ההקדמה אל יסודות תיאורי שטח-שמש, כמעט התביישתי שאני חי. הרגשתי כאילו עבר עליי מכבש. הסרט הקרב על אלג'יר יוצג לקהל הרחב בעוד שבוע. על כל ישראל חובה היא לראותו. אבל יש צורך בעצבים חזקים כדי לעמוד במבחן זה.

לכאורה, זהו סרט על העבר. המאורעות התרחשו לפני 25 שנים בעיר אלג'יר, והם שוחזרו בדיוקנות של סרט תיעודי (אף שכולו משוחק). אולם, למעשה, זהו סרט עתידני: הצופה הישראלי רואה קורטוב ממה שמתרחש כעת בגדה המערבית, ומה שעומד להתרחש שם בשנים הקרובות.

הוא רואה את הקסבה של אלג'יר — וחושב על הקסבה של שכם. הוא רואה את חקירת לוחמי פל"ן (חזית-השיחור-האל-ג'ירית), המעונים בידי הצנחנים הצרפתיים, וחושב על חקירות המתנהלות כיום במרחק קצר. הוא שומע את נאומי המפקד הצרפתי, ויודע שקצתים ועסקנים ישראלים חוזרים כיום על מליצות אלה מילה במילה.

ליבו של הצופה הישראלי הוא עם לוחמי-השיחור. אין לו ברירה. אך אצבע בנכני תודעתו הוא יודע כי במאבק של היום הוא נמצא בצד השגוי של המיתר, שמומחה-העניינים ואלופי-הסיכוי הצרפתיים היוו בסרט הבא ישראלים.

אף שהבימאי הוא יהודי-איטלקי, והו סרט אלג'ירי. הוא הוסרט ב-1965, שלוש שנים בלבד אחרי השגת הצמאות האלג'ירית. אחרי מלחמת-השיחור בת שמונה שנים, שבה ניספו מאות אלפי אלג'ירים. זה יכול היה להיות סרט מלא שינאה, פאתוס מוזיף והתפארות. אך זהו סרט כמעט יבש, המתאר את הדברים כפי שהיו באמת. אין הוא מטשטש דבר.

הוא מראה כיצד מפוצצים המתחילים הצרפתיים בתים של אלג'ירים על יושביהם, אך גם איך מניחות נערות אלג'יריות חניניות פצצות בתי-ההקפה של הצרפתים. לוחמת-השיחור אחת לוקחת עימה את בנה הקטנטן, כדי לעבור על פני המישמות הצרפתיים מבלי לעורר חשד. היא מניחה את הפצצה בבת-הקפה מלא אדחים, נשים וגברים. שניה לפני ההתפוצצות מתקרת המצלמה בפעוט צרפתי המלקק גלילה ליד התיק הקטלני. רכיבי-עניינים הצרפתיים אינם נראים כמפילצות סאדיסטיות, אלא כחיילים הממלאים את תפקידם.

משני הצדדים היתה זאת מלחמה בלי רחמים. המהבילים הפלסטיניים הם עדיין טירונים בהשוואה ללוחמי פל"ן. ואילו הצנחנים הצרפתיים השתמשו בעניינים כלפי נשים וגברים, וקנים ילדים, כמעט ללא אכפתה. משני הצדדים נקטלו ונפצעו הרבה יותר אזרחים, נשים וילדים.

העובדה הנוראה ביותר היא שכל זה היה לחלוטין מיותר. מבחינה צרפתית, זה היה חסר-תכלית. שום כוח בעולם לא יכול היה למנוע את שיתוף-הכוח של מלחמת-השיחור. יגון ללא שיעור, הרג וקטל בממדים ישראל, רבבות טרגיות מישפחתיות, עינויות וזוועות — כל זה הוביל רק לאותו סוף שאדם אינטליגנטי יכול היה לחזותו מראש: יצאת הצרפתים. חלק גדול ממיליון המתנחלים הצרפתיים, שברחו לבסוף בחוסר-כל, יכלו להישאר באלג'יריה החופשית, אילו השלימו בעוד מועד עם הבלתי-נמנע.

מי שמסקר כיום את האירועים בגדה המערבית ימצא בסרט הרבה תמונות מוכרות. שכיחה כללית של הערבים באלג'יר, בפקודת פל"ן, שנברה עליידי החיילים הצרפתיים, שפרצו את התנויות, שברו את הלחות והרסו את הסחורה. כאשר אני כותב שורות אלה, אני מסתכל במוכרת שנתן לי חנווני ברמאללה כמתנה: מעול מותך של הנתון, שנפרצה עליידי. כוחות הביטחון?

אין עם אלג'ירי, ומעולם לא היה? אמר לי פעם מדינאי צרפתי. ככל ההיסטוריה לא היתה קיימת ארבעים אומה אלג'ירית מאוחרת או חופשית, אין תרבות אלג'ירית מיוחדת. אלא רק תרבות ערבית מיונאת. אין שום כסים לעצמאות אלג'ירית. אלג'יריה היא חלק בלתי-נפרד מצרפת? זה מזכיר משהו

הטוריסטים אינם מייצגים את העם האלג'ירי? אמרו הפוליטיקאים בפאריס. יש מעוט קטן של סוכני פל"ן, הכופים את עצמם על העם באיומי רצח. נחסל את הנהלת אירגון-המהבילים, ובזה תיפתר הבעיה? מוכר?

התהליך הוא בלתי-הפוך. יש מיליון מתנחלים צרפתיים באלג'יריה, ורבים מהם הם כבר בני הדור הרביעי והחמישי שם. שום כוח בעולם לא יזיז אותם? מוכר?

שיחור אלג'יריה יגרם למלחמת-אזרחים בצרפת? מוכר? כברוטאליות נוראה ותכליתית, לפי מיטב השיטות של אריאל שרון בעזה, שברו הצנחנים את אירגון-המחתרת באלג'יר. הם ניצחו בקרב — אך הם הפסידו את המערכה. הגיבורים ההרוגים הפכו סמל לעם, ואחרי שהאירגון נשבר, כביכול, התלכד העם כולו וגירש את הצבא המתנחלים. מה שהיה, בראשית הסרט, מרד של מעטים, הפך, כסופו, להתקוממות לאומית כללית. כל הזוועות, כל פעולות-התגמול, כל ההוצאות-להורג השיגו את היפוכה של המטרה המבוקשת: הם הרסו את השילטון הצרפתי. ובסופו של דבר התקומם הציבור הצרפתי עצמו נגד מה שנעשה בשמו, וקרא לשלום.

רווק שארל דה-גול, מנהיג הימין, הוא שטבע בשלב האחרון את הסיסמה: "שלום בין אמיציה-לב" — בהתכוונתו לראשי הפל"ן, שהוקעו עד לאותו הרגע כחיות-אדם, מפילצות מגואלות ברם חפסי-מפשע, רוצחי נשים וילדים, טרוריסטים שפלים ונתעבים. השבוע נערך ביקורו הראשון של נשיא אלג'יריה החופשית, איש הפל"ן, בפאריס. הוא התקבל עליידי נשיא-צרפת (שהיה בשעתו חבר בממשלות הסוציאליסטיות שניצחו על הדיכוי), הניח זר קבר החייל האלמוני והצדיע לדגל הצרפתי.

הלוואי שנוכל לשמש דוגמה לאויבים של היום בקצוות שונים של העולם! אמר הנשיא המארח לאורחו, התבוננו בנו וראו — ההתפיסות אפשריות!

ההזדמנות שהוחמצה

גיבור הסרט (אותו הסרט, עדיין) הוא עבריין צעיר, פושע קטן, שישב בפעם המיידועי-כמה בכלא. שם ראה את הוצאת-ההורג של לוחם-שיחור, שצעק: "תחי אלג'יריה החופשית!" הוא הפך ללוחם-שיחור כעצמו, עלה לגדולה במחתרת ומצא את מותו, אחרי שאחד מאנשיה-המחתרת עונה עד שגילה את מבואו בקסבה.

זה הוזכר לי משהו. ב-1938, כשהייתי נער בן 14, הוציאו

הבריטים להורג את שלמה בניוסף. זה נתן לי את הרחיפה האחרונה להצטרף לאירגון-הצבאי-האלומי.

אולי היתה זאת אחת הסיבות לאהדה האינסטינקטיבית שרחשתי מן הרגע הראשון למלחמת השיחור האלג'ירית, כשפרצה בנובמבר 1954. הנבתי לנפש הלוחמים. בעיניי היה זה צו מוסרי ועוזר להם. אך מעבר לענייני-מצפון, סברתי כי יהיה זה מעשה נכון מצד ישראל לבוא במגע עם לוחמי-השיחור ולקשור עימם קשרי-אחווה. כי בבוא היום, כשם יקימו את מדינתם החופשית, תהיה אז אלג'יריה המדינה הערבית הראשונה הקשורה בישראל ותשבור את מגעל-האיבה המקיפה אותנו.

ממשלת-ישראל — הממשלה הסוציאליסטית של רייד בך-גוריון — הלכה בדרך הפוכה. היא התקשרה עם ממשלת-צרפת (הסוציאליסטית) ויצאה עימה למלחמת-סיני. הצרפתים הם שימו את אותה מלחמה עכורה, מתוך אמונה יצאית שבכך ישימו קץ להתקוממות האלג'ירית. מכיוון שלא יכלו להשלים עם העובדה שזוהי התקוממות אמיתית של העם האלג'ירי, הם הישלו את עצמם שהפל"ן אינו אלא המצאה מצרית. אם תביס ישראל את מצריים, כך האמינו, יבוא גם המרד האלג'ירי אל קיצו.

מניחת-פצצות ב"קרב על אלג'יר"

ב-1958 הכרתי בפאריס את אנרי קוריאל, יהודי-מצרי גולה, קומוניסט (אך לא איש של מוסקווא). שהיה מעין לוחם-שיחור כל-יעולמי. הוא היה אחד מראשי המחתרת של הפל"ן בצרפת. ביקשתי ממנו לקשר אותי עם אנשי הפל"ן, והוא עשה כן. היו אלה הימים החמים ביותר של הטור-ההגנדי הצרפתי. פגישותיי עם קוריאל נערכו כמעט במחתרת, בתי-קפה גידחים בפאריס. פעם, אחרי פגישה כזאת, בחצות, הוביל אותי קוריאל הביתה במכוניתו הקטנה. הוא נהג במהירות מטורפת, וליד שער-הניצחון כמעט התנגש עם מכונית שאבה ממול. קוריאל צחק. "טוב שלא היתה תאונה," אמר, "מפני שהמכונית הזאת מלאה בחומר-תעמולה של הפל"ן." נחרדתי למחשבה מה היה עלול לקרות לנו.

לפי הצעת ירדני מהפל"ן, יזמתי את הקמתו של "הוועד הישראלי למען אלג'יריה חופשית". השתתפו בו אנשי-ציבור כמו נתן ילידמור, בועז עברון, מקסים גילן, שלמה כהן-צידון ואחרים. מפ"ם, שאליה פנינו, סירבה להצטרף.

כשסיפרתי על כך לאנשי הפל"ן, העלו מייד הצעה. הם ידעו כי ילידמור היה בעבר מראשי לח"י. היו שם מומחים גדולים לחבלה, אמר לי, "אנחנו זקוקים למדריכי חבלה חשמלית וכימית. נסו לשגר לנו כמה מדריכים." אלה היו אמורים להרריך את לוחמי-הפל"ן במתנה-אמונים ביוגוסלביה או בתוניסיה. ילידמור השתדל, אך לא מצא מתנדבים מקרב ותיקי-לח"י.

פעם אחרת ביקשו מאיתנו אנשי הפל"ן ליוסם בישראל פנייה פומבית אל יהודי אלג'יריה, להושיט יד ללוחמי-השיחור. פירסמנו קריאה כזאת, וקוריאל דאג להעבירה לאנשי הפל"ן, לשימוש באלג'יריה. אנשי הפל"ן הבטיחו לנו כי הם רואים ביהודים חלק בלתי-נפרד מן האומה האלג'ירית. ששמור להם מקום כבוד במדינה החופשית שתקום. למרבה הצער, נבלע קולנו ברעש התעמולה הישראלית הרישמית, שנתנה תמיכה מוחלטת לשילטון-הריכוזי הקולוניאלי. עד כדי כך, שאחרי שצרפת כבר החליטה להסתלק, הצטרפו רבים מאנשי אירגון-ההגנה היהודי, שהוקם עליידי שליחים מישראל, למחתרת הפואשיסטית של המתנחלים (אראדאס) — שניסתה להתגשק כמה פעמים בחיי הנשיא דה-גול. כאשר התמוטט השילטון הצרפתי, ברחו היהודים יחד עם המתנחלים — לא לישראל, אלא לצרפת. אותם שנשאר, חיים שם כיום בנחת וברוחה, ללא כל הפלייה.

הכרתי בשנים ההם כמה וכמה אנשים מופלאים, כגון ז'וזל חאלמי, עורכת-הדין היהודיה מתוניס, שהגנה בכבודה על עצירות (בעיקר באמצעות ההעללות מינית) ושעמדה במרכז מישפט-ראווה שזיעזע את העולם.

כאשר קמה ממשלת-הפל"ן בגולה, הכרתי כמה משריה. הומוגנטי למסביבה שערכו המישלחות הערביות באו"ם למישלחת הראשונה של הפל"ן שזכתה במעמד ירשמי באו"ם, בטרם עצמאות. היתה זאת הרגשה מורה — הסתובבתי, ישראלי יחיד, בקרב דיפלומטים מכל ארצות העולם הערבי, לוחמי-שיחור אלג'ירים ושליחים פלסטיניים. זאת יכלה להיות פריצת-דרך — אילו הופעתי בשם כוח ישראלי גדול וחשוב.

אך גם אז נקטה ממשלת-ישראל קו הפוך. אחמד בן-בלה, המנהיג עטור-ההילה של הפל"ן, ישב בכלא הצרפתי והכריז על שביתת-רעב. הרב הובא לפני האו"ם, ומישפחת-העמים קראה לצרפת לנהוג באסירים הפוליטיים באורח הומאני. צרפת החזימה את הדין, ורק נציג של מדינה אחת בעולם הגן בדיון על צרפת: הנציג הישראלי.

"איני מבין אתכם!" אמר לי באותו יום ראש המישלחת האלג'ירית, עבד-אל-קארד שאנדרי, אגחתי לא נאיביים. יש לכם מלחמה בשכניכם, ואתם נעזרים בצרפת. אז רע, אבל זה מובן לנו. אך בשם אלוהים, מדוע הייתם צריכים לעשות מזה הפגנה? מדוע הייתם צריכים להתנגד להחלטה הומאניטרית? מדוע היה האיש שלכם צריך להיות האדם היחיד באו"ם כולו שידבר נגד שובת-הרעב?

רצה הגורל שאחרי שיחור אלג'יריה הפך רווקא בן-בלה נשיאה. הוא זכר את יחסה של ממשלת-ישראל אליו בשעתו המרה ביותר, וכל תיקוה ליחסים כלשהם בין אלג'יריה וישראל מתו. בכל זאת עשה בן-בלה משהו למעננו. כאשר שאל את קוריאל איך לגמול לו על עזרתו, ביקש ממנו קוריאל (גם לפי משאלתנו) לפעול אצל ידירו גמאל עבד-אל-נאצר, הנשיא המצרי, לשחרר את עצירי העסקי-ביש, ובעיקר את מרסל ניניו. בן-בלה אכן עשה זאת, אך ללא תוצאות.

איני מצטער כיום על המעט שעשינו. אלג'יריה החופשית, בהנהגת לוחמי הפל"ן, היא עכשיו אחת המדינות-המטורפות וההוגנות, הפועלת לטובת עמה. אין זו דמוקרטיה בנוסח האירופי, המקבל עלינו, אך המישטר בה נבדל לטובה מזה הקיים ברוב ארצות העולם השלישי. היא מתונה-יחסית גם בענייני שלנו, בהכרזיה שהיא תקבל כל פיתרון לסיכסוך הישראלי-ערבי המקובל על הנהגת אש"ף. למעשה, היא תומכת בקו המתון של יאסר ערפאת.

יש באלג'יר הוזכרים כי כשעתם הקשה ביותר היו לפחות כמה ישראלים, שהושיטו להם יד של אחווה.

חכם מה הוא יאמר?

יש לי בקשה לכל כתבי הטלוויזיה והרדיו. אני מוכן לסכול — אמנם בחריקת-שיניים — כתבי-שרה המודיעים כי "יש לנו את זה" ו"אין לנו את זה". אני מוכן להתאפק, איכשהו, כשאני שומע כיצד מציג כתב שאלות בנוסח: "אז איך אתה מרגיש, דני, כשאתה חוזר הביתה אחרי שנה ורבע..." (ודני המיסכן שובר את ראשו כדי למצוא